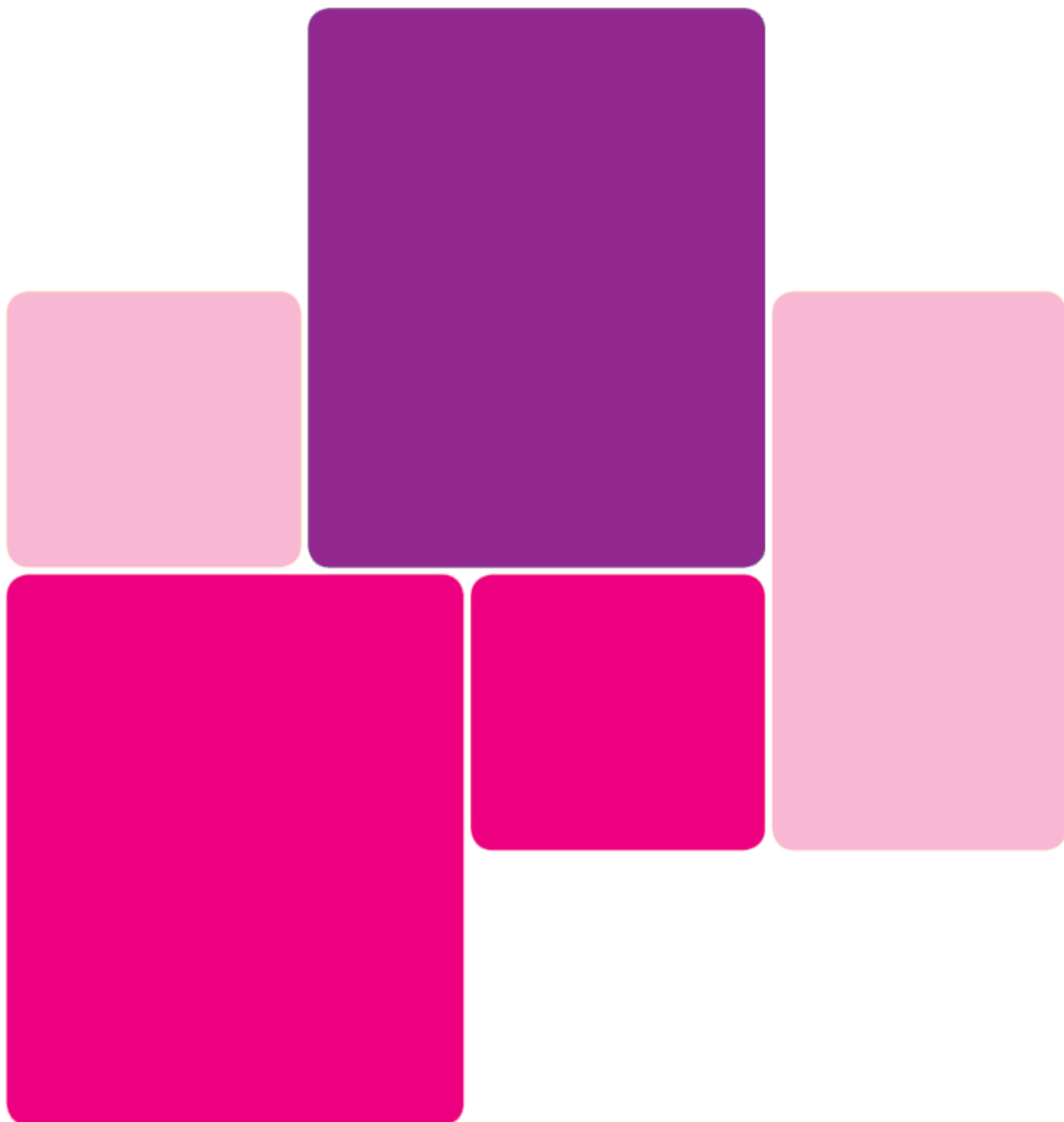

TCO Rapport #3 2017

Studier - en väg från sjukskrivning till arbete

Hur tjänstemännen ser på studier som en väg från
sjukskrivning till arbete och TCO:s förslag för ökade
möjligheter att studera i omställningssyfte

Mikael Dubois

Kontakt

TCO Mikael Dubois

Mikael.dubois@tco.se

Förord

Tjänstemännens arbetsliv är i förändring. Globalisering, digitalisering och ökad konkurrens även inom tjänsteområdet har resulterat i ökade krav på utbildning och flexibilitet. Allt fler tjänstemän kommer också i framtiden behöva stanna kvar längre i arbetslivet för att kunna tjäna in en pension som möjliggör för dem att behålla sin levnadsstandard även när de slutat arbeta, och för att samhället ska kunna finansiera de allmänna trygghets- och välfärdssystemen.

TCO har i flertalet sammanhang lyft fram betydelsen av att även yrkesverksamma har möjlighet till utveckling och omställning i sitt arbetsliv. Det kan handla om att man behöver vässa sin kompetens när kraven inom yrket förändras, eller att man önskar ställa om till ett annat yrkesområde där man bättre kan ta tillvara den egna arbetsförmågan.

I den här rapporten står ökade möjligheter till omställning för de som blivit sjukskrivna i fokus. TCO har låtit SCB ställa frågor kring omställning och studier till tjänstemän som har varit långtidssjukskrivna. Resultaten visar att det finns en relativt stor efterfrågan på ökade möjligheter till omställning genom studier under sjukskrivning. TCO presenterar också konkreta förslag på hur möjligheterna att studera under sjukskrivning kan stärkas genom att möjligheten att studera med rehabiliteringspenning utvidgas.

TCO ser sjukförsäkringen som central i det svenska trygghetssystemet. Genom våra förslag vill vi bidra till att stärka sjukförsäkringens karaktär av omställningsförsäkring

Eva Nordmark

Ordförande i TCO

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	5
Sammanfattning	7
Begränsade möjligheter att studera under sjukskrivning	8
Tjänstemännens behov av att studera under sjukskrivning	11
Tjänstemännen efterfrågar möjligheten att studera	11
Val av studieanordnare och syfte med studier	15
Studier – en väg tillbaka till arbete	19
TCO:s förslag för ökade möjligheter att studera under sjukskrivning	20
Referenser	25
TCO	26

Inledning

Uppskattar att ni ser över fler möjligheter att hålla sig kvar på arbetsmarknaden när man är långtidssjukskriven. Har under min långa sjukskrivning varit utförsäkrad två gånger. Katastrof – ekonomiskt och socialt. Att få möjlighet till studier med rehabiliteringspenning kan hjälpa många.¹

Arbetslivet har alltid förändrats med tiden och fortsätter ständigt att förändras. I vår tid har främst globalisering och digitalisering inneburit högre krav på flexibilitet och kompetens på den ordinarie arbetsmarknaden.² Inte minst har kraven på flexibilitet och kompetens ökat inom många tjänstemannayrken, vilket ställer allt högre krav tjänstemännens utbildning och förmåga till omställning. Allt fler tjänstemän kommer också i framtiden behöva stanna kvar längre i arbetslivet för att få en pension som räcker till och för att bidra till en god nivå på den allmänna välfärden.

TCO har i flertalet sammanhang presenterat förslag för att förbättra yrkesverksamma tjänstemäns möjligheter till kompetensutveckling och omställning.³ I fokus för denna rapport står möjligheterna för tjänstemän som har blivit sjukskrivna att under sin sjukskrivning genom studier ställa om till arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara.

Möjligheterna för sjukskrivna att ställa om under sjukskrivning är idag begränsade. Sjukskrivnas rätt till ersättning prövas inom ramen för rehabiliteringskedjan, som kortfattat innebär att den sjukskrivnes arbetsförmåga vid olika tidsgränser prövas först mot arbete som den befintliga arbetsgivaren kan erbjuda och efter 180 dagars sjukskrivning mot arbete som är normalt förekommande på hela arbetsmarknaden.⁴ En sjukskriven som bedöms ha en arbetsförmåga saknar rätt till ersättning från sjukförsäkringen.

Bland tjänstemän är olika former av psykisk ohälsa, som ofta är relaterad till arbetet, den vanligaste sjukskrivningsorsaken. Samtidigt är återhämtningstiden vid psykisk ohälsa i många fall

¹ Citat från de fria svaren i den enkät som denna rapport utgår ifrån.

² Kenneth Abrahamsson: Att förutsäga arbetets framtid – då, nu och sedan. Futurion, 2016:2.

³ Se exempelvis TCO: Återkommande utveckling - Förslag till omställningsuppdrag för högskolan. Rapport nr 1, 2017.

⁴ Såvida det inte finns särskilda skäl för att avstå från denna prövning eller en sådan prövning är oskälig.

längre än 180 dagar, då de sjukskrivnas arbetsförmåga bedöms mot arbeten som är normalt förekommande på arbetsmarknaden. För många sjukskrivna tjänstemän innebär därför rehabiliteringskedjan att de efter 180 dagars sjukskrivning, då de fortfarande är för sjuka för att gå tillbaka till sitt gamla arbete men bedöms ha arbetsförmåga för arbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, tvingas söka sig till andra arbeten och där deras kompetens och erfarenhet inte tas tillvara.

TCO och TCO-förbunden ser detta som ett stort problem då regelverket leder till att tjänstemän tvingas söka arbete där svensk ekonomi går miste om deras kompetens och erfarenhet. Särskilt allvarligt är det när tjänstemän inom bristyrken, eller yrkesområden där det saknas tillgång till arbetskraft såsom pedagogiskt arbete eller arbete inom hälso- och sjukvård och socialt arbete, på grund av sjukskrivning drivs bort från sitt yrkesområde.⁵ Sjukfrånvaron är dessutom högre än genomsnittet inom många bristyrken.

För att fler tjänstemän som blir sjukskrivna ska kunna gå tillbaka till ett arbete där deras kompetens och erfarenhet tas tillvara vill TCO bredda möjligheten att studera med rehabiliteringspenning under sjukskrivning. Rehabiliteringspenning administreras av Försäkringskassan och kan betalas ut till sjukskrivna som genomgår arbetslivsinriktad rehabilitering eller under vissa villkor deltar i utbildning.⁶

I den här rapporten presenterar TCO hur tjänstemän som varit sjukskrivna i minst 300 dagar någon gång mellan 2012-2014 ställer sig till en ökad möjlighet att studera med rehabiliteringspenning under sjukskrivning. TCO presenterar också ett förslag på hur en breddning av möjligheten att studera med rehabiliteringspenning kan utformas inom ramen de möjligheter som finns idag att studera med rehabiliteringspenning. Svensk ekonomi och det svenska arbetslivet har inte råd med att gå miste om tjänstemännens kompetens och erfarenhet.

⁵ Se Arbetsförmedlingen: Var finns jobben? - Bedömning till och med första halvåret 2018, s. 7.

⁶ Rehabiliteringspenning, som är en del av rehabiliteringsersättningen, regleras i 31 Kap. Socialförsäkringsbalken och Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning. Utöver rehabiliteringspenning omfattar rehabiliteringsersättning och ett särskilt bidrag som täcker vissa kostnader som uppstår vid rehabilitering, såsom resor till och från rehabilitering eller kursavgifter eller läromedel om man genomgår en utbildning.

Sammanfattning

Den här rapporten undersöker hur tjänstemän som varit sjukskrivna ställer sig till utökade möjligheter att studera inom ramen för sjukskrivningen. Rapporten baseras på en enkätundersökning som riktats till tjänstemän som har varit sjukskrivna i minst 300 dagar någon gång mellan 2012-2014.

Enkätundersökningen visar att:

- 26 procent av tjänstemännen önskar att det hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning under sin sjukskrivning.
- Det är främst tjänstemän med en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre, kvinnor och tjänstemän som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa som efterfrågar möjligheten att studera med rehabiliteringspenning.
- Tjänstemännen efterfrågar främst studier vid universitet eller högskola i syfte att bredda eller fördjupa en tidigare utbildning.
- Det stora flertalet tjänstemän önskar studera för att kunna gå till annat arbete än det de hade vid sjukskrivningen, 57 procent. Detta resultat gäller särskilt för dem som sjukskrivits på grund av psykisk ohälsa.

TCO vill utvidga möjligheterna att studera under sjukskrivning och därigenom stärka sjukförsäkringens karaktär av omställningsförsäkring. TCO förslår därför att

- Sjukskrivna som saknar arbetsförmåga för arbete inom det egna kompetensområdet ska kunna studera i omställningssyfte med rehabiliteringspenning i högst 40 veckor (2 terminer).

- Möjligheten att studera med rehabiliteringspenning utvidgas till att även omfatta studier som:

(1) Är en fortsättning på eller en avslutning av tidigare eftergymnasial utbildning.

(2) Är en början av en eftergymnasial utbildning som är längre än 40 veckor.

TCO:s förslag syftar till att fler ska kunna gå från sjukskrivning till ett arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara. Detta är särskilt centralt för tillgång till kompetens inom bristyrken, där sjukfrånvaron många gånger är över genomsnittet. Att ha stärkt möjligheten att gå från sjukdom till ett arbete där den egna kompetensen och erfarenheten kan tas tillvara stärker också tryggheten för de försäkrade då yrkesval och att få använda sin kompetens för många är en central del av levnadsstandarden.

Begränsade möjligheter att studera under sjukskrivning

Den allmänna sjukförsäkringen ersätter inkomstförlust vid sjukdom som sätter ned den försäkrades arbetsförmåga. De första två veckorna i sjukperioden får den försäkrade antingen sjuklön från sin arbetsgivare eller, om den försäkrade är egenföretagare och saknar arbetsgivare, sjukpenning från Försäkringskassan. Under sjukperioden bedöms därefter den sjukskrivnes arbetsförmåga mot successivt fler slags arbeten inom ramen för rehabiliteringskedjan. Mellan dag 15 och dag 90 i sjukperioden har den försäkrade rätt till sjukpenning om denne inte kan utföra sitt ordinarie arbete hos sin arbetsgivare. Mellan dag 90 och dag 180 i sjukperioden har den försäkrade endast rätt till sjukpenning om denne inte kan utföra något annat arbete, med eller utan åtgärder för arbetsanpassning, hos sin ordinarie arbetsgivare. Efter dag 180 har den försäkrade endast rätt till sjukpenning om denne saknar arbetsförmåga för ett arbete som bedöms vara normalt förekommande på arbetsmarknaden. Prövningen av arbetsförmågan mot arbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden vid dag 180 kan dock skjutas upp om det finns särskilda skäl eller en sådan prövning är oskälig.⁷

Rehabiliteringskedjan

Återgång till vanliga arbetsuppgifter eller andra arbetsuppgifter hos arbetsgivaren	Arbetsuppgifter söks även på hela arbetsmarknaden med stöd från arbetsgivare eller arbetsförmedlingen*	Fortsatt hjälp och stöd från arbetsgivare och Arbetsförmedling för återgång i någon form av arbete
Sjukpenning betalas ut om man inte kan klara av de vanliga arbetsuppgifterna	Sjukpenning betalas ut om man inte kan klara av någon arbetsuppgift hos nuvarande arbetsgivare**	Sjukpenning betalas ut om man inte kan utföra något arbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden***
Dag 1 - Dag 90	Dag 91 – Dag 180	Dag 181 – Dag 365****

*Den sjukskrivne har rätt till tjänsteledighet för att söka och pröva annat arbete.

** Vid särskilda skäl eller om oskäligt kan detta gälla längre än 180 dagar.

*** Vid allvarliga sjukdomar eller om oskäligt betalas sjukpenning ut längre än 365 dagar.

**** Efter dag 365 kan den sjukskrivne få rätt till sjukpenning på fortsättningsnivå.

⁷ Särskilda skäl föreligger exempelvis om den sjukskrivne håller på att genomgå rehabilitering och väntar på åtgärd, eller medicinsk behandling, och det är sannolikt att hen kommer kunna gå tillbaka till arbetet innan dag 365 i sjukperioden. Prövningen vid 180 dagar kan skjutas upp på grund av att det är oskäligt om exempelvis den sjukskrivnes hälsotillstånd förväntas förvärras inom en viss framtid.

Istället för sjukpenning kan den försäkrade få rehabiliteringspenning om den försäkrade genomgår arbetslivsinriktad rehabilitering.⁸ Rehabiliteringspenningen lämnas på samma nivå som sjukpenningen, och även för dem som får rehabiliteringspenning prövas arbetsförmågan mot successivt fler slags arbeten inom ramen för rehabiliteringskedjan.

De som får rehabiliteringspenning har också rätt att studera enligt *Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning*. Denna rätt är emellertid relativt begränsad. Rehabiliteringspenning kan endast lämnas till den som genomgår yrkesutbildning, allmänteoretisk eller orienterande utbildning som är en nödvändig förberedelse för yrkesutbildning eller orienterande utbildning i datateknik för personer med bristfällig eller föråldrad skolutbildning.

Om utbildningen kan finansieras med studiemedel får rehabiliteringspenning endast lämnas om utbildning omfattar högst 40 veckor och inte är en fortsättning på eller avslutning av tidigare påbörjad eftergymnasial utbildning och inte heller en del av en längre sammanhållen eftergymnasial utbildning.⁹ Det är med andra ord inte möjligt att med rehabiliteringspenning exempelvis läsa de sista kurserna inför examen i en tidigare påbörjad socionomutbildning, eller läsa de första kurserna inom en längre ingenjörsutbildning eller lärarutbildning.

Det är också få som har använt sig av möjligheten att studera med rehabiliteringspenning. Under 2016 mottog sammanlagt 22 537 personer rehabiliteringspenning, varav 70 procent kvinnor och 30 procent män.¹⁰ En uppskattning av hur många som studerar med rehabiliteringspenning kan utgå från Försäkringskassans granskning av kvaliteten i handläggning av rehabiliteringspenningen utifrån ärenden som handlagts under första kvartalet 2015.¹¹ Endast 1 procent av de granskade ärendena rör rehabiliteringspenning i samband med utbildning, vilket innebär att omkring 225 personer har använt sig av möjligheten att studera med rehabiliteringspenning under 2016 om andelen som

⁸ Rehabiliteringsersättning (inklusive rehabiliteringspenning) infördes genom Regeringens proposition 1990/91:141 – Om rehabilitering och rehabiliteringsersättning m.m.

⁹ Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning, 3 §. Det är också i huvudsak det som föreslås kring möjligheterna att studera med rehabiliteringsersättning i proposition 1990/91:141, ss. 61f.

¹⁰ Försäkringskassan: Socialförsäkringarna i siffror 2017, s. 50.

¹¹ Försäkringskassan: Rehabiliteringsersättning – rättslig kvalitetsuppföljning. Rättslig uppföljning 2016:2.

använt sig av denna möjlighet i Försäkringskassans granskning är representativt.

Som Försäkringskassan påpekar har det främsta argumentet mot att tillåta studier med rehabiliteringspenning varit att arbetslivsinriktad rehabilitering syftar till att den sjukskrivne återfår sin arbetsförmåga, medan utbildning oftast syftar till att stärka den sjukskrivnes möjligheter att få ett arbete men inte själva arbetsförmågan.¹² Det har därför varit svårt att få rätt till att studera med rehabiliteringspenning med dagens regelverk.

Samtidigt har det tidigare funnits förslag och praxis som pekat mot en mer flexibel användning av rehabiliteringspenning för studier. Utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen föreslog i sitt slutbetänkande *Rehabilitering till arbete – en reform med individen i centrum* (SOU 2000:78) att förordning 1991:1321 skulle ändras så att högskolestudier med rehabiliteringspenning blir möjligt.¹³ I en skiss på hur detta kan uppnås föreslog utredningen att studier på högskolenivå delvis ska kunna finansieras av rehabiliteringspenning under maximalt tre terminer där andelen som finansieras av rehabiliteringspenning avtar över tid från 75 procent till 25 procent.¹⁴

Utredningen lyfte också fram att en rätt att bedriva högskolestudier med rehabiliteringspenning har funnits för dem som drabbas av arbetsskada, både genom det dåvarande Riksförsäkringsverkets allmänna råd och genom domar som har fastslagit en sådan rätt.¹⁵ Exempelvis fastställde Regeringsrätten i dom RÅ 1996 ref 81 att arbetsskadelivränta kan lämnas även under tid med högskolestudier som varar längre än ett år med uttrycklig hänvisning till förordning 1991:1321.¹⁶

Det kan konstateras att även om möjligheten att studera med rehabiliteringspenning idag är begränsad har det funnits förslag på att vidga denna möjlighet. Möjligheten att studera med rehabiliteringspenning har även i praxis blivit mer utvidgad för dem som drabbats av arbetsskada och erhåller arbetsskadelivränta. Samtidigt kan det konstateras att det är få personer som använder sig av de möjligheter som redan finns att studera med rehabiliteringspenning.

¹² Försäkringskassan: Rehabiliteringsersättning – rättslig kvalitetsuppföljning. Rättslig uppföljning 2016:2, s. 20.

¹³ SOU 2000:78 – Rehabilitering till arbete – en reform med individen i centrum, s. 346

¹⁴ SOU 2000:78, s. 349

¹⁵ SOU 2000:78, ss. 350f

¹⁶ <https://lagen.nu/dom/ra/1996:81>

Tjänstemännens behov av att studera under sjukskrivning

Det är mycket fint att ni utreder möjligheten att återgå i arbete. Jag är speciellt imponerad av att möjligheten att studera under sjukskrivning kan komma ifråga. Det hade passat mig alldeles utmärkt om jag hade orkat gå i land med det. Tyvärr finns det diagnoser som gör att man inte ens orkar ta sig upp ur sängen.¹⁷

TCO har under våren 2017 låtit SCB genomföra en enkätundersökning med frågor kring studier under sjukskrivning riktad till samtliga tjänstemän som har varit sjukskrivna i minst 300 dagar någon gång under 2012 - 2014. Av 7 984 tjänstemän svarade 3 431 på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 43 procent. Av de svarande var 79 procent kvinnor och 21 procent män.¹⁸

Psykisk ohälsa är den främsta sjukskrivningsorsaken bland de som svarat på undersökningen, 53 procent. Vid sidan om annat (15 procent), är även tumörsjukdomar (7 procent) och sjukdomar i de muskoskeletala systemen med ont i rygg, nacke och axlar (6 procent) framträdande sjukskrivningsorsaker.

Tjänstemännen efterfrågar möjligheten att studera

Under min rehabilitering ville min arbetsgivare ge mig ett okvalificerat arbete vilket sänkte mig och gjorde min rehabilitering längre. Att kunna studera och komma tillbaka var för mig ytterst viktigt. En möjlighet att kunna göra det är önskvärt för att komma tillbaka till arbetslivet för en person med hjärnskada.¹⁹

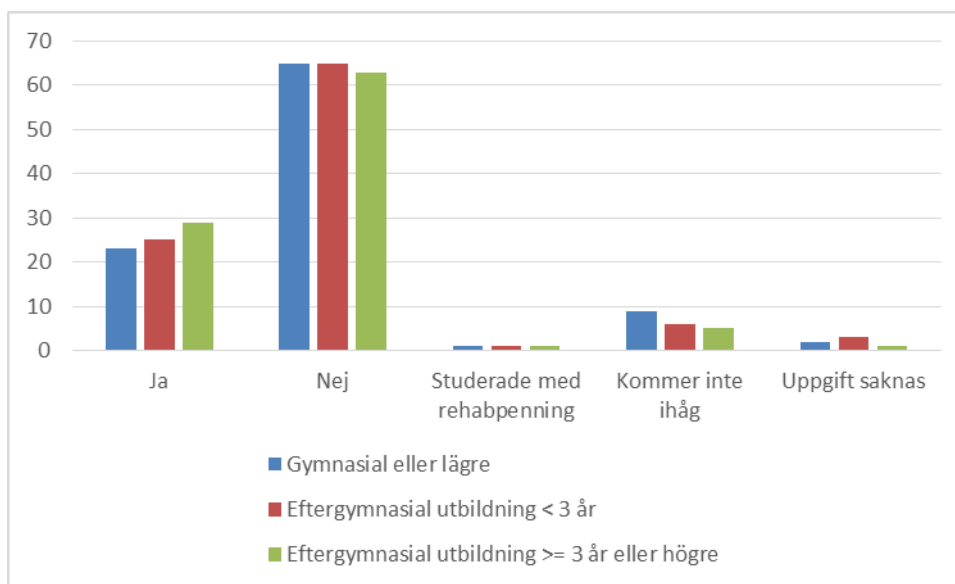
Diagram 1 visar i vilken utsträckning tjänstemännen efterfrågar möjligheten att studera med rehabiliteringspenning utifrån utbildningsnivå.

¹⁷ Citat från de fria svaren i den enkät som denna rapport bygger på.

¹⁸ Undersökningen genomfördes som en totalundersökning, vilket innebär att samtliga individer som uppfyllde kriterierna för att ingå i undersökningen initialt ingick i undersökningspopulationen som var 9 141 individer. Av dessa klassades 1157 som övertäckning och 4 553 som bortfall. Bortfallet kommer främst av att svarsenkät ej har skickats in eller att medverkan har avböjts. Andra orsaker till bortfall har varit att respondenten har varit förhindrad att medverka, ej anträffats eller att insänd svarsenkät varit oanvändbar. De svar som har kommit in har av SCB viktats och räknats upp på populationsnivå, vilket innebär att resultaten avser hela populationen på 7 984 och inte endast de som faktiskt har svarat på enkäten. I samtliga de diagram som presenteras är basen också den uppräknade populationen på 7 984 individer.

¹⁹ Citat från de fria svaren i den enkät som denna rapport bygger på.

Diagram 1. Önskade du under din sjukskrivning att du hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning för att bredda eller fördjupa din kompetens? Utbildningsnivå. Procent.

Omkring 26 procent av tjänstemännen i undersökningen önskade under sin sjukskrivning att de hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning. Samtidigt svarar omkring 65 procent av tjänstemännen att de inte önskade sig en sådan möjlighet under sin sjukskrivning. Med tanke på att långtidssjukskrivna oftast är mycket svårt sjuka, får det faktum att 26 procent ändå önskade att de haft en möjlighet att studera under sin sjukskrivning anses som en relativ hög andel.²⁰

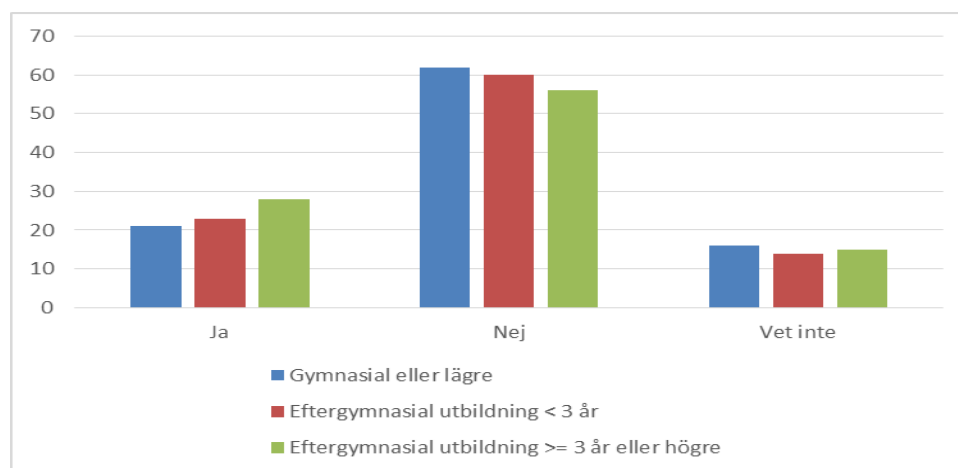
Som framgår av diagrammet ökar efterfrågan på möjligheten att studera med rehabiliteringspenning med utbildningsnivå. Av tjänstemän med högst en gymnasial utbildning efterfrågar 23 procent en sådan möjlighet, vilket kan jämföras med 29 procent av tjänstemännen som har en eftergymnasial utbildning som är minst tre år. En förklaring till att efterfrågan på möjligheten att studera med rehabiliteringspenning ökar med utbildningsnivå är att personer som redan har en högre utbildning är mer benägna att studera och även genom sin tidigare utbildning har förutsättningarna för att fördjupa eller bredda en befintliga utbildning, jämfört med dem som saknar en högre utbildning.

²⁰ Flertalet av de som undersökningen vände sig till har också i kontakt med TCO eller genom fria kommentarer i svarsblanketten beskrivit sin situation med svår sjukdom och långvarig sjukskrivning som i flera fall har pågått i flera år.

Det är också en högre andel kvinnor än män som önskar att de haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning. 27 procent av de kvinnliga tjänstemännen önskade att de hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning, vilket kan jämföras med 23 procent av de manliga tjänstemännen. Skillnaden mellan kvinnliga och manliga tjänstemän kan sannolikt delvis sättas i samband med att de kvinnliga tjänstemännen är mer välutbildade än de manliga tjänstemännen och att efterfrågan på möjlighet att studera ökar med utbildningsnivå. Av kvinnorna hade 45 procent en eftergymnasial utbildning som var tre år eller längre, vilket kan jämföras med 26 procent av männen.

Tjänstemän med högre utbildning tror också i högre utsträckning än tjänstemän med lägre utbildning att möjligheten att studera med rehabiliteringspenning skulle ha gjort det lättare att gå från sjukskrivning till arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara.

Diagram 2. Tror du att studier under din sjukskrivning gjorde/hade gjort det lättare för dig att gå från sjukskrivning till ett arbete där din kompetens och erfarenhet kunde tas tillvara? Utbildningsnivå. Procent.

Av tjänstemännen med högst en gymnasial utbildning svarar 21 procent att möjligheten att studera med rehabiliteringspenning skulle ha underlättat för dem att gå från sjukskrivning till arbete, vilket kan jämföras med 28 procent av tjänstemännen som har en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre. Samtidigt svarar manliga och kvinnliga tjänstemän i lika hög utsträckning att studier hade underlättat för dem att gå från sjukskrivning till arbete, 23 respektive 24 procent.

Angående studier under sjukskrivningen: Beror helt på varför man är sjukskriven. Kan absolut vara en väg tillbaka efter utbrändhet/depression tex. Egen erfarenhet då jag önskade att möjligheten fanns.²¹

En analys utifrån sjukskrivningsorsak av hur tjänstemännen bedömer att möjligheten till studier skulle ha hjälpt dem att komma i arbete visar att det framförallt är en hög andel av de som drabbats av psykisk ohälsa som anger att möjlighet till studier skulle ha underlättat återgång i arbete. Av de som blev sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa svarar 30 procent att möjligheten att studera skulle ha gjort det lättare att gå till ett arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara, vilket kan jämföras med 13 procent av dem som blivit sjukskrivna på grund av sjukdomar i de muskoskeletala systemen såsom ryggont, ont i nacken eller diskbräck.²²

Det är också slående att tjänstemän i den yngre åldersgruppen (30-45 år) i högre utsträckning än tjänstemän i den äldre åldersgruppen (56-64 år) efterfrågar möjligheten att studera, 34 respektive 14 procent. Tjänstemän i den yngre åldersgruppen tror även i högre utsträckning än dem i den äldre åldersgruppen att studier skulle ha gjort det lättare för dem att gå tillbaka till ett arbete där deras kompetens och erfarenhet kunde tas tillvara, 32 respektive 12 procent.

Att tjänstemän i den äldre åldersgruppen i lägre utsträckning efterfrågar möjligheten att studera med rehabiliteringspenning och i lägre utsträckning bedömer att studier skulle ha underlättat för dem att återgå i arbete kan ha flera möjliga förklaringar. En förklaring kan vara att äldre i högre utsträckning än yngre drabbas av ohälsa som omöjliggör en återgång i arbete.²³ Andra möjliga förklaringar är att äldre i lägre utsträckning än yngre erbjuds kompetenshöjande insatser i sitt arbete, och äldre har många gånger det svårare än yngre att få ett nytt arbete.²⁴ Svaren på enkätundersökningen visar också att äldre tjänstemän i högre utsträckning än yngre tjänstemän har som mål att återvända till

²¹ Citat från de fria svaren i den enkätundersökning rapporten bygger på.

²² Det kan också noteras att av de som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa svarar 52 procent nej, vilket kan jämföras med 69 procent av de som sjukskrivits på grund av sjukdomar i de muskoskeletala systemen.

²³ Äldre drabbas exempelvis i högre utsträckning än yngre av hjärt- och kärlsjukdomar och tumörsjukdomar.

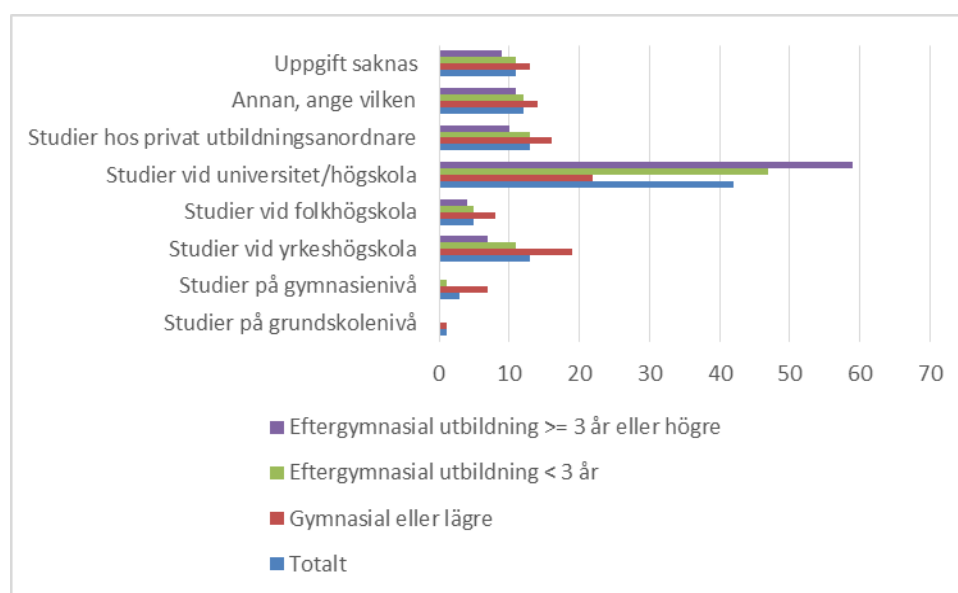
²⁴ Som Unionen visar i rapporten Ett långt arbetsliv kräver ett gott arbetsliv (2013), är svårigheter att få ett nytt arbete en relativt vanlig form av åldersdiskriminering – framförallt hos kvinnor.

det arbete man hade vid sjukskrivningen och i lägre utsträckning än yngre kan tänka sig söka sig till ett arbete i en annan bransch.²⁵

Val av studieanordnare och syfte med studier

Tjänstemännen efterfrågar främst möjligheten att kunna studera vid universitet och högskola, som framgår av diagram 3 som visar vilket slags studier som efterfrågas utifrån utbildningsbakgrund.

Diagram 3. Om du hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning under din sjukskrivning, vilken utbildningsform skulle du då valt? Utbildningsnivå. Procent.

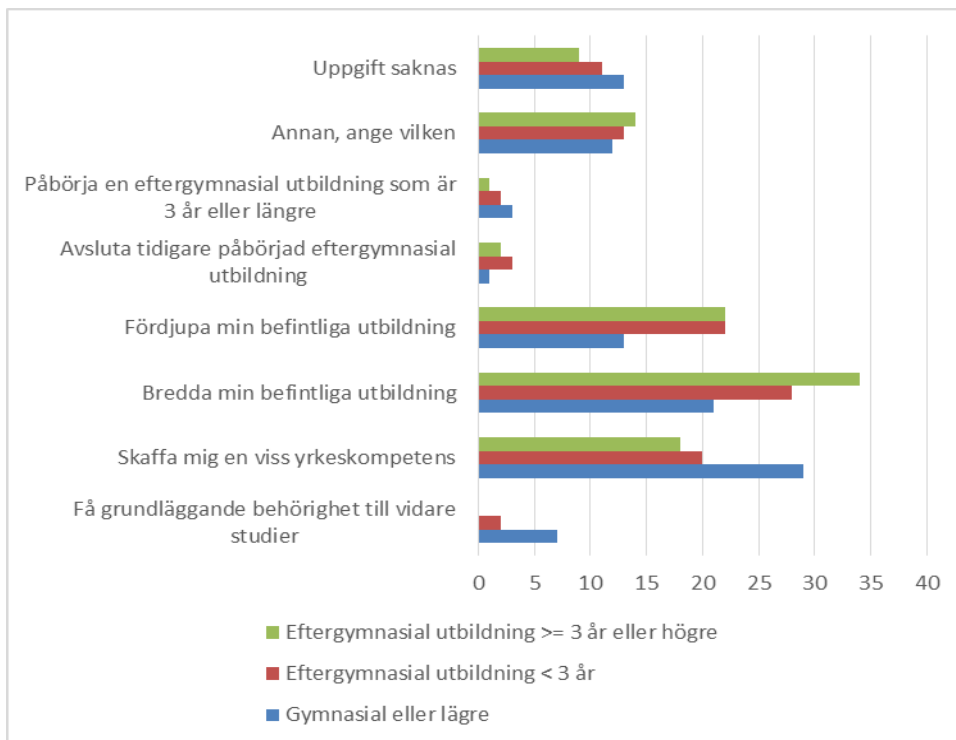
Av tjänstemännen med en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre efterfrågar drygt 60 procent möjligheten att studera vid universitet och högskola. Det kan också noteras att en relativt stor andel, 20 procent, av tjänstemännen med gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå efterfrågar studier vid yrkeshögskola samt kan tänka sig studera vid en privat utbildningsanordnare.

En något högre andel kvinnor än män efterfrågar studier vid universitet eller högskola, 43 procent jämfört med 39 procent. Män efterfrågar å andra sidan i något högre utsträckning än kvinnor utbildning på gymnasienivå eller vid yrkeshögskola.

²⁵ 17 procent av de äldre anger att det främsta syftet med studier under sjukskrivning hade varit att kunna gå tillbaka till det arbete tjänstemannen hade vid sjukskrivning, vilket kan jämföras med 10 procent för övriga åldersgrupper. Och sammanlagt 19 procent anger att syftet hade varit att kunna gå till en helt annan bransch, vilket kan jämföras med sammanlagt 42 procent för den yngsta åldersgruppen 30-45 år.

Många tjänstemän är högutbildade och har examen från en längre eftergymnasial utbildning. Det är därför inte förvånande att en majoritet av tjänstemännen anger att det främsta syftet med att studera med rehabiliteringspenning hade varit att fördjupa eller bredda deras befintliga utbildning, som framgår av diagram 4.

Diagram 4. Om du hade kunnat studera under sjukskrivningen, vilket skulle ha varit det främsta syftet med dina studier när du tänker på din kompetens? Utbildningsnivå. Procent.

Samtidigt kan det noteras att tjänstemän med eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre i första hand vill bredda sin befintliga utbildning. Det kan exempelvis handla om ingenjörer som genom att bland annat läsa pedagogik kan arbeta som lärare. Det kan också noteras att en stor andel av dem med högst en gymnasieexamen vill studera för att skaffa sig en viss yrkeskompetens.

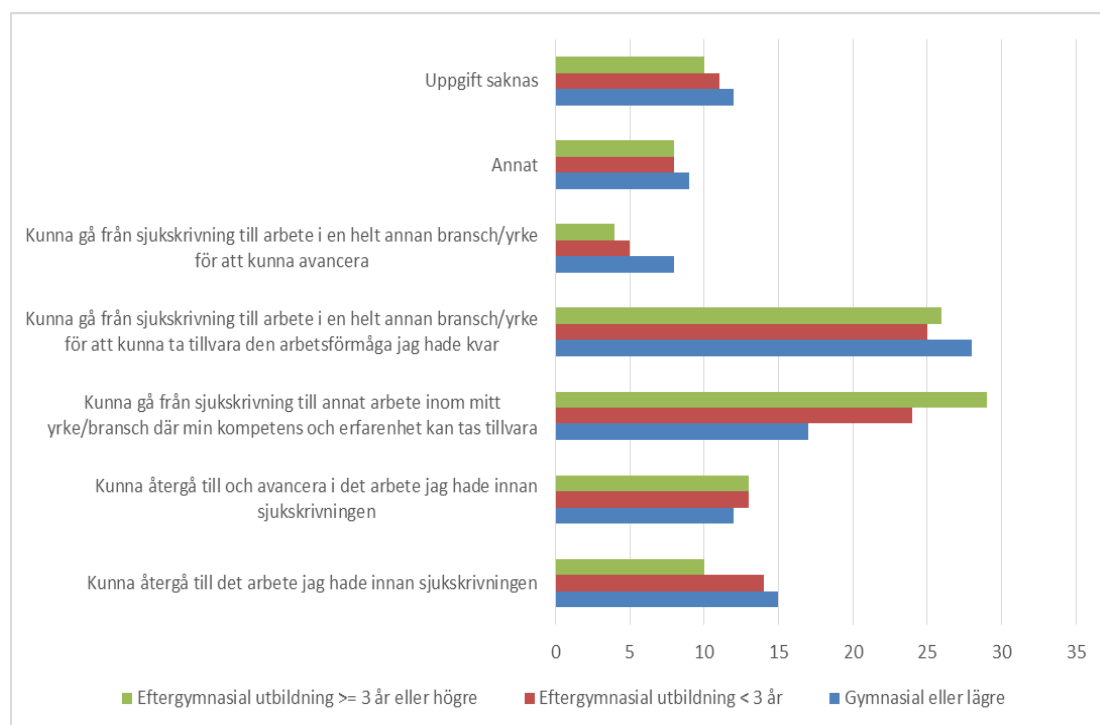
Det framträder inga större skillnader mellan män och kvinnor. Noteras kan dock att män i något större utsträckning än kvinnor efterfrågar möjligheten att avsluta en tidigare påbörjad eftergymnasial utbildning, 4 procent av männen jämfört med 1 procent av kvinnorna. Yngre efterfrågar också i högre utsträckning än äldre möjligheten att skaffa sig en viss yrkeskompetens. Inom åldersgruppen 30-45 år svarar 27 procent att de skulle studera för

att skaffa sig en viss yrkeskompetens, vilket kan jämföras med 15 procent inom åldersgruppen 56-65 år.

De tjänstemän som vill bredda eller fördjupa sin befintliga utbildning önskar framförallt studera vid universitet eller högskola, medan de som önskar skaffa sig en viss yrkeskompetens framförallt efterfrågar studier vid yrkeshögskola (36 procent), men även studier vid universitet eller högskola (25 procent) eller privat utbildningsanordnare (22 procent). De tjänstemän som önskar avsluta eller påbörja en eftergymnasial utbildning önskar främst studera vid universitet eller högskola.

Som framgår av diagram 6 önskar det stora flertalet tjänstemän studera för att kunna gå till annat arbete än de hade vid sjukskrivningen. Sammanlagt 57 procent önskar gå till annat arbete och 24 procent tillbaka till sitt gamla arbete.

Diagram 6. Om du hade haft möjlighet att studera med rehabiliteringspenning under din sjukskrivning, vilket hade det främsta syftet med dina studier när du tänker på återgång till arbete efter sjukskrivningen? Utbildningsnivå. Procent.

Det kan noteras att tjänstemän med en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre främst önskar studera för att kunna gå till annat arbete inom samma yrke eller bransch, medan tjänstemän med lägre utbildning i högre utsträckning önskar studera för att

kunna gå till arbete inom en helt annan bransch eller yrke för att kunna ta tillvara sin arbetsförmåga.

Att det är så är inte förvånande. Många tjänstemän har investerat i sitt humankapital genom att skaffa sig en hög utbildning. Risken finns att en sjukdomsperiod devalverar detta humankapital. Det är därför inte så konstigt att välutbildade efterfrågar möjligheten att studera under sjukdomsperioden. Man vill helt enkelt ha en möjlighet att säkra sitt humankapital, vilket är både rimligt och ansvarsfullt då en hög utbildning är en investering ur den enskildes synvinkel såväl som ur ett samhällsperspektiv.

Kvinnor anger i betydligt högre utsträckning än män, 29 respektive 20 procent, att det främsta syftet med att studera hade varit att söka sig till en helt annan bransch eller yrke för att ta tillvara den egna arbetsförmågan. Samtidigt ska det påpekas att detta inte kan förklaras av att tjänstemän inom kvinnodominerade yrkesområden som kräver en högre professionsutbildning, såsom sjuksköterskor eller lärare, i högre utsträckning önskar söka sig till arbeten utom sitt kompetensområde. Exempelvis anger 34 procent av tjänstemännen inom yrkesområdet sjuksköterskor och biomedicinska analytiker att de önskar gå till annat arbete inom deras yrke eller bransch där de kan ta tillvara sin arbetsförmåga, och endast 19 procent att de vill gå till annat yrke för att ta tillvara sin arbetsförmåga.²⁶

Ytterligare analys visar även att de som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa i låg utsträckning önskar gå tillbaka till sitt gamla arbete jämfört med de som blivit sjukskrivna av andra orsaker. Av dem som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa önskar 20 procent gå tillbaka till sitt gamla arbete, vilket kan jämföras med de som blivit sjukskrivna på grund av sjukdomar i de muskoskeletala systemen där 40 procent önskar gå tillbaka till sitt gamla arbete. Andelen som önskar byta bransch eller yrke är också störst bland de som sjukskrivits på grund av psykisk ohälsa, hela 44 procent vilket kan jämföras med 28 procent av dem som blivit sjukskrivna på grund av sjukdomar i de muskoskeletala systemen.

²⁶ Och av sjuksköterskorna anger även 27 procent att det främsta syftet hade varit att komma tillbaka till sitt gamla arbete. När det gäller lärarna anger 28 procent att det främsta syftet med studier hade varit att söka sig till en helt annan bransch/yrke för att ta tillvara den egna arbetsförmågan, medan sammanlagt 52 procent vill tillbaka till sitt gamla arbete eller till annat arbete inom det egna yrkesområdet.

Studier – en väg tillbaka till arbete

Den här rapporten visar att det finns en efterfråga på ökade möjligheter att studera med rehabiliteringspenning bland långtidssjukskrivna tjänstemän. Det är framförallt tjänstemän som har en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre, kvinnor och tjänstemän som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa som efterfrågar sådana möjligheter.

Undersökningen visar också att det främst är studier vid universitet eller högskola i syfte att bredda eller fördjupa en tidigare utbildning som efterfrågas. Att tjänstemännen främst efterfrågar utbildning vid universitet och högskola stämmer väl med TCO:s tidigare undersökningar kring tjänstemännens efterfrågan på kompetensutveckling och vidareutbildning. Exempelvis visar TCO i rapporten *Återkommande utveckling - Förslag till ett omställningsuppdrag för högskolan* att oavsett utbildningsbakgrund efterfrågar störst andel utbildning vid universitet och högskola.²⁷

När det gäller återgång i arbete önskar det stora flertalet tjänstemän studera för att kunna gå till annat arbete än det de hade vid sjukskrivningen, 57 procent. Särskilt slående är den låga andel av dem som sjukskrivits på grund av psykisk ohälsa som önskar gå tillbaka till sitt gamla arbete, och den höga andel som önskar gå till arbete i en helt annan bransch eller yrke efter sjukskrivningen. Detta resultat stämmer väl med TCO:s rapport *Trampolin eller kvicksand*, där det visas att tjänstemän som blivit sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa och sjukdomar i nervsystemen i lägre utsträckning än dem som blivit sjukskrivna av andra orsaker går tillbaka till sin gamla arbetsgivare.²⁸

En förklaring till att de som drabbas av psykisk ohälsa i lägre utsträckning går tillbaka till sitt gamla arbete än de som sjukskrivs på grund av andra orsaker är att psykisk ohälsa många gånger kan kopplas till arbetsförhållandena. Det många bland de som drabbas av psykisk ohälsa som inte kan eller orkar gå tillbaka till en arbetsplats – eller en bransch - som gjort dem sjuka.

Utifrån undersökningens resultat kan det konstateras att det finns ett behov av och en efterfrågan på bredare möjligheter än vad som erbjuds idag att studera under sjukskrivning. TCO vill därför öka

²⁷ TCO: Återkommande utveckling - Förslag till ett omställningsuppdrag för högskolan, Rapport nr 1, 2017, s. 11.

²⁸ TCO: Trampolin eller kvicksand? En rapport om hur tjänstemännen uppfattar sjukförsäkringen och sjukskrivningsprocessen. Rapport nr 6, 2016, s. 35.

möjligheterna att studera vid högskola i omställningssyfte med rehabiliteringspenning genom revidering av förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning.

Var sjukskriven för depression. Jag tror inte frågeställarna riktigt begriper vad en depression är när man frågar om "orka studera". Många depressioner ligger ofta nära självmord, varför vidare studier ses som ett HÅN.²⁹

Möjligheten att studera får dock aldrig innebära ett tvång för sjukskrivna att studera. Många av de långtidssjukskrivna tjänstemännen i undersökningen har också varit för sjuka för att studier skulle ha varit aktuellt.

Som flertalet av de tjänstemän som har svarat på undersökningen påpekar är utvidgade möjligheter att studera under sjukskrivning inte heller i sig tillräckligt för att skapa fler vägar från sjukskrivning till arbete. Det måste också finnas en flexibilitet och vilja hos arbetsgivare att möjliggöra för personer med nedsatt arbetsförmåga att gå tillbaka i arbete genom arbetsanpassning och möjlighet till flexibilitet och anpassning i arbetet. Däremot är ökade möjligheter att studera under sjukskrivning för många tjänstemän en viktig del i att skapa fler vägar tillbaka till arbetslivet vid sjukskrivning.

TCO:s förslag för ökade möjligheter att studera under sjukskrivning

Även den som har en utbildning kan behöva bygga på den för att kunna fortsätta att arbeta i någon grad av anställningsform för att känna sig behövd, duktig och kompetent. Då kan dennes kompetens sedan förut tillvaratas och behöver inte bli en socialbidragstagare, eller heltidssjukskriven eller förtidspensionerad. Det är den kvarstående friska delen av människan som ska användas och inte det som inte kan fungera eller som är sjuk.³⁰

I syfte att utöka möjligheterna för sjukskrivna att studera med rehabiliteringspenning föreslår TCO förändringar när det gäller prövning av de sjukskrivnas arbetsförmåga efter 180 dagars sjukskrivning och att Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning revideras.

²⁹ Citat från de fria svaren i den enkätundersökning som den här rapporten bygger på.

³⁰ Citat från de fria svaren i den enkätundersökning som denna rapport bygger på.

För det första föreslår TCO att sjukskrivna som saknar arbetsförmåga för arbete inom det egna kompetensområdet ska kunna studera i omställningssyfte med rehabiliteringspenning i högst 40 veckor (2 terminer).³¹ Att studierna bedrivs i omställningssyfte innebär att studierna är sådana att de bygger vidare på den sjukskrivnes befintliga kompetens eller innebär en omskolning till helt annat arbete eller yrkesområde där den sjukskrivne kan ta tillvara sin arbetsförmåga genom arbete.

För det andra föreslår TCO att utöver de studier med rehabiliteringspenning som är tillåtna enligt Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning det även blir tillåtet att med rehabiliteringspenning under 40 veckor (2 terminer) bedriva studier som:

- (1) Är en fortsättning på eller en avslutning av tidigare eftergymnasial utbildning.
- (2) Är en början av en eftergymnasial utbildning som är längre än 40 veckor.

En förutsättning för att kunna studera med rehabiliteringspenning är att den sjukskrivne inte återfår arbetsförmåga inom ett arbete inom sitt kompetensområde eller att det är sannolikt att denne kan återfå denna arbetsförmåga genom andra rehabiliteringsåtgärder innan dag 365 i sjukperioden. Samtidigt innebär förslaget inga förändringar vad gäller antagningskrav till utbildning för dem som studerar med rehabiliteringspenning.

Möjligheten att studera med rehabiliteringspenning ska kunna omfatta heltidsstudier såväl som deltidsstudier. Det ska också vara möjligt för den sjukskrivne att växla mellan heltids- och deltidsstudier. Det totala antalet veckor som den sjukskrivne kan studera med rehabiliteringspenning bör dock vara 40 veckor oavsett studietakt.

³¹ Detta förslag innebär att dagens rehabiliteringskedja med prövning av de sjukskrivnas arbetsförmåga mot arbeten som är normalt förekommande på arbetsmarknaden dag 180 i sjukperioden, såvida detta inte bedöms vara oskäligt eller det finns särskilda skäl mot en sådan prövning, måste ses över. TCO har också i 35-förslag för en bättre sjukförsäkring föreslagit att det införs ett nytt steg i rehabiliteringskedjan då de sjukas arbetsförmåga prövas mot "arbeten där den försäkrades kompetens kan tas tillvara" innan arbetsförmågan prövas mot normalt förekommande arbete. TCO 2013: 35-förslag för en bättre sjukförsäkring, TCO Granskar #12, 2013. Förslagen kan även ha konsekvenser visavi dagens studiemedelssystem, vilka måste beaktas vid en ytterligare konkretisering av förslagen.

Genom att utvidga möjligheterna att studera med rehabiliteringspenning stärks sjukförsäkringens funktion som både en standardförsäkring och en omställningsförsäkring. Sjukförsäkringen fungerar som en standardförsäkring genom att den syftar till att förhindra att övergående perioder av sjukdom tvingar den försäkrade till att gå ned i levnadsstandard. Eller som Anna Hedborg uttryckte detta i slutbetänkandet *Mera försäkring och mera arbete* från 2006:

Den moderna sjukförsäkringen är en inkomstrelaterad försäkring. Såväl avgift som ersättning baseras på den egna inkomsten. Konstruktionen bygger på att det är den egna levnadsstandarden vi har behov av att försäkra, större inkomster tenderar att åtföljas av större utgifter.³²

Sjukförsäkringen kan även sägas vara en omställningsförsäkring som syftar till att stötta de försäkrade att gå från en situation med nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom till en situation där den försäkrade kan ta tillvara sin arbetsförmåga genom arbete. Samtidigt är den sociala identitet och den livsstil ett arbete inom ett visst yrkesområde eller inom en viss bransch möjliggör för många en central del av deras levnadsstandard. För att bevara sjukförsäkringens karaktär av standardförsäkring är det därför centralt att denna omställning ger de försäkrade en rimlig möjlighet att gå från sjukskrivning antingen till sitt gamla arbete eller till annat arbete inom de försäkrades kompetensområde eller yrkesområde.

En invändning mot en utökad rätt till studier på eftergymnasial nivå med rehabiliteringspenning är att det redan idag finns möjlighet att finansiera sådana studier med studiemedel. Men att påbörja studier under sjukdom innebär ett risktagande då det i många fall kan vara osäkert om man orkar och klarar av att studera. Möjligheten att studera med rehabiliteringspenning minskar detta risktagande och gör det möjligt för sjukskrivna att utan en orimligt hög ekonomisk risk pröva den egna förmågan till studier. Det kan därför argumenteras för att utökade möjligheter att studera med rehabiliteringspenning gör det möjligt även för dem som drabbats av ohälsa att på lika villkor som dem som inte har drabbats av ohälsa pröva sin studieförmåga.

³² Anna Hedborg: *Mera försäkring och mera arbete*, SOU 2006:86, s. 65. Ett liknande resonemang kring syftet med sjukförsäkringen fördes också av socialvårdskommittén som var verksam mellan 1938-1951. Se Socialvårdskommitténs betänkande VII: Utredning och förslag angående Lag om allmän sjukförsäkring, SOU 1944:15, s. 184.

Att det för många som blivit sjukskrivna är osäkert huruvida de kommer att klara av att studera är också ett argument mot att de som skulle kunna studera med rehabiliteringspenning istället direkt borde lämna sjukförsäkringen och Försäkringskassan. Genom att utöka möjligheterna att studera inom ramen för sjukförsäkringen behöver inte de som kan komma ifråga för detta gå fram och tillbaka mellan exempelvis Arbetsförmedlingen eller studiesystemet och Försäkringskassan, vilket både ökar tryggheten för den enskilde som inte riskerar att "falla mellan stolarna" och minskar den administrativa bördan för myndigheterna som i så fall måste hantera överlämning av ärendena. Särskilt som det kan tänkas att en del som prövar sin studieförmåga endast kommer kunna studera under kortare perioder när hälsan tillåter.

Det bör också påpekas att studera på många sätt är olikt att arbeta, och att det därför inte behöver vara så att den som har förmåga att studera även har en arbetsförmåga för ett arbete inom sitt kompetensområde eller arbete som är vanligen förekommande på arbetsmarknaden. Studier tillåter vanligtvis en betydligt högre grad av flexibilitet när det gäller var och när studierna bedrivs jämfört med många arbeten. De flesta arbeten ställer också högre krav på en kontinuerlig arbetsinsats och olika former av personkontakter än studier. Den enskilde kan oftast i hög utsträckning själv påverka sin studiesituation genom att välja när, var och med vilka hen studerar medan den enskilde ofta inte i lika hög utsträckning kan påverka sin arbetssituation på samma sätt.

En annan invändning mot utvidgade möjligheter att studera med rehabiliteringspenning är att en sådan möjlighet leder till inlåsnings effekter och resulterar att sjukskrivna stannar kvar längre i sjukförsäkringen än nödvändigt. Men även om förslaget kommer att resultera i att en del sjukskrivna kan stanna kvar längre inom sjukförsäkringen är det vår bedömning att det inte leder till orimliga inlåsnings effekter.

För det första gäller de utvidgade möjligheterna att studera med rehabiliteringspenning endast de som saknar arbetsförmåga för arbeten inom sitt kompetensområde, vilket innebär att de som kan arbeta inom sin bransch eller yrkesområde alltså måste ta tillvara sin arbetsförmåga. För det andra måste studierna bedrivas i omställningssyfte, vilket innebär att vilka slags studier det är möjligt att bedriva beror på i vilken utsträckning det är sannolikt att de möjliggör för den sjukskrivne att ta tillvara sin arbetsförmåga inom ett arbete där dennes kompetens och erfarenhet kan tas tillvara.

Sammantaget innebär detta att möjligheten att studera med rehabiliteringspenning riktas till de som behöver studera för att gå från sjukskrivning till arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara, men inte till dem för vilka vidare studier endast skulle leda till längre tid inom sjukförsäkringen.

Genom att öka möjligheterna för de som blivit sjukskrivna att komma tillbaka till arbete där deras kompetens och erfarenhet kan tas tillvara torde utvidgade möjligheter att studera även vara samhällsekonomiskt lönsamt. Inte minst mot bakgrund av att undersökningen visar att tjänstemän inom så kallade bristyrken i hög utsträckning efterfrågar utökade möjligheter att studera för att kunna återgå till arbete inom sin bransch eller yrkesområde. Exempelvis svarar 34 procent av de som arbetat som sjuksköterskor eller biomedicinska analytiker att det främsta syftet med att studera under sjukskrivningstiden hade varit att kunna gå från sjukskrivning till annat arbete inom det egna yrket där deras kompetens och erfarenhet hade kunnat tas tillvara. Utökade möjlighet att studera med rehabiliteringspenning torde därför även stärka möjligheten för tjänstemän inom bristyrken att återgå till arbeten inom sitt yrkesområde.

Slutligen är det principiellt viktigt att stärka sjukförsäkringens funktion som omställningsförsäkring samtidigt som försäkringen ger de försäkrade standardtrygghet genom att underlätta återgång i arbete där de försäkrade kan ta tillvara sin kompetens och erfarenhet. Som visats i denna rapport finns det bland tjänstemännen en efterfrågan på ökade möjligheter att studera med rehabiliteringspenning inom ramen för sjukförsäkringen. En väl fungerande sjukförsäkring är utformad så att de som drabbas av ohälsa och blir sjukskrivna kan studera för att komma tillbaka till ett arbetsliv där de kan ta tillvara sin kompetens och erfarenhet. TCO vill med detta stärka sjukförsäkringen som omställningsförsäkring.

Referenser

Kenneth Abrahamsson: Att förutsäga arbetets framtid – då, nu och sedan. *Futurion*, 2016:2

Arbetsförmedlingen: Var finns jobben? - Bedömning till och med första halvåret 2018

Förordning 1991:1321 om rehabiliteringsersättning

Försäkringskassan: Socialförsäkringarna i siffror 2017

Försäkringskassan: Rehabiliteringsersättning – rättslig kvalitetsuppföljning. Rättslig uppföljning 2016:2

Anna Hedborg: Mera försäkring och mera arbete, Statens Offentliga Utredningar 2006:86

Regeringens proposition 1990/91:141 – Om rehabilitering och rehabiliteringsersättning m.m.

Socialvårdskommitténs betänkande VII: Utredning och förslag angående Lag om allmän sjukförsäkring, SOU 1944:15

SOU 2000:78 – Rehabilitering till arbete – en reform med individen i centrum

TCO: Återkommande utveckling - Förslag till omställningsuppdrag för högskolan. Rapport nr 1, 2017

TCO: Trampolin eller kvicksand? En rapport om hur tjänstemännen uppfattar sjukförsäkringen och sjukskrivningsprocessen. Rapport nr 6, 2016

TCO: 35-förslag för en bättre sjukförsäkring. TCO Granskar, #12/2013

Unionen (2013): Ett långt arbetsliv kräver ett gott arbetsliv

TCO

TCO är en partipolitiskt fristående centralorganisation som består av 14 fackförbund som tillsammans organiserar drygt 1,3 miljoner medlemmar.

Bland TCO-förbundens medlemmar finns många olika yrkesgrupper, allt från civilekonomer, jurister, civilingenjörer och statsvetare till socionomer, lärare, sjuksköterskor, poliser och skådespelare. TCO är den fackliga centralorganisation vars förbund organiserar flest akademiker.

TCO-förbunden finns inom alla områden på arbetsmarknaden, inom såväl privat och offentlig sektor som inom tjänste- och tillverkningsindustrin. Fackförbunden har stora kunskaper och lång erfarenhet av de spelregler som gäller mellan anställda och arbetsgivare.

Vill du veta mer? Gå in på www.tco.se

